

Hoe Hollands wil je het hebben?

Bas Heijne

Hoe Hollands wil je het hebben?

Opmerkingen over Nederland

2018 Prometheus Amsterdam

© 2018 Bas Heijne

Omslagontwerp CMRB

Foto omslag John Gundlach/De Beeldunie

Foto auteur Martijn Gijsbertsen

Zetwerk Mat-Zet bv, Soest

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3793 9

.

Inhoud

- I Hoe Hollands wil je het hebben? 7
 - II Jij bent niet het volk 55
 - III Mijn Nederland 113
- Naschrift 213
- Verantwoording 215

I

Hoe Hollands wil
je het hebben?

Gaan we dreigen?

Nieuws waar ik van opkijk: zelfs op de Hollandse *werkvloer* heerst de dreigcultuur. Van alle mensen die zich langdurig ziek melden, geeft volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek bijna een kwart aan dat hij door een collega is ‘bedreigd, gebeten of geschopt’. Meer dan een kwart van de werknemers die een bedrijfsongeval hebben gehad, is er psychisch slecht aan toe. Ze hebben ‘bijvoorbeeld psychische schade door bedreiging of een shock door een traumatische ervaring’.

Bedreigd, gebeten of geschopt.

Misschien is wat in het nieuws steeds maar als excessief wordt voorgesteld eigenlijk heel normaal? Voetballers van Feyenoord moeten beschermd worden, lees ik, nadat speler Marko Vejinović met zijn gezin thuis met de dood bedreigd werd. Zeven verdachten werden opgepakt. Het is niet bekend of het dezelfde mannen waren die een paar dagen ervoor bij spits Michiel Kramer in de voortuin ‘oprotten’ stonden te schreeuwen.

Hoeveel incidenten heb je nodig om van een dreigcultuur te kunnen spreken? ‘Dood aan de moslims’ whatsappten de jongens die de noodopvang in Woerden bestormden met een nitraatbom, vuurwerk en eieren.

Voor burgemeesters, wethouders en politici die zich met de vluchtelingen crisis bezighielden gold: een dag zonder dreigmail is een dag niet geleefd.

Overall in Nederland wordt bedreigd en bedreigd: een informatiebijeenkomst over een in Limburg te bouwen pretpark voor gehandicapten is afgelast, want ‘Boze burens zouden van plan zijn om de bijeenkomst bruut te verstoren.’

Van al die incidenten wordt keurig verslag gedaan, iedere dag weer, in het voetbal, bij de opvang, op het gemeentehuis, en zelfs in de Tweede Kamer (‘vvd’er Halbe Zijlstra ontvangt kogelbrief!’ Andere fractieleiders: ‘Ik ook, ik ook!’). Nooit worden al die berichten eens bij elkaar geveegd.

Vanaf rechts wordt altijd luid geschamperd wanneer je het over de *toon* van het debat wil hebben. Maar inmiddels lijkt de toon zelf het debat geworden.

Waar komt al die agressie vandaan?

Zelfs in de journalistiek zie je een gretig soort spelverruwing – steeds meer opiniestukken hebben een agressieve kop, zoals ‘Ga toch weg met je mindfulness!’ of ‘Hou toch op met je...’ Een beschaafde variant van het ‘rot op!’ van de Feyenoord-supporters.

Het is de mantra van het nieuwe Nederland: klaar mee!

Inmiddels lijkt iedereen klaar met iedereen. Ter rechtvaardiging van iedere bedreiging wordt altijd *onmacht* aangevoerd – je moest wel, er was geen andere weg meer, er wordt verdomme niet naar je geluisterd! Het gaat anders helemaal mis met de vluchtelingenstroom, met Feyenoord of het gezellige Limburg! Zou het? Als het onmacht is, dan toch de onmacht van een jankend kind dat zijn zin wil doordrijven, dat het niet langer kan verkroppen dat de wereld zich niet aanpast aan wat hij wil.

Te vaak wordt dat gevoel van onmacht aangegrepen als excuus voor bruut machtsvertoon en intimidatie. Het is gewoon een lekker gevoel. Een rood waas voor je ogen is

fijner dan een eindeloze inspraakavond met argumenten en tegenargumenten. Een spreekkoor is mooier dan debat. Er moet een piemel in!

De politicus die dat dreigklimaat naar hartenlust heeft geëxploiteerd is – wie had het verwacht – Geert Wilders. Na afloop van een internationale conferentie van ultrarechtse partijen dreigde hij alvast met opstand wanneer zijn PVV bij de komende verkiezingen de grootste zou worden en partijen niet met hem zouden willen samenwerken. ‘Mensen zullen dat niet accepteren,’ aldus Wilders. ‘Dan komt er een revolte. Wij laten dat niet gebeuren.’ Later, tegenover de NOS, waste hij zijn handen in onschuld: hij *hoopt* dat de revolte democratisch en geweldloos gebeurt. Weer later verkondigde hij dat hij een revolte juist wil voorkomen.

Zijn consequent intimiderende toon maakt het zelfs voor de meest opportunistische politicus onmogelijk om met goed fatsoen met hem in zee te gaan, dat beseft hij zelf beter dan zijn kiezers. Het is het typische Hollandse dreigen. Het wil niks, het kan niks, het is enkel het gebaar, een oprisping die in het luchtledige blijft hangen.

Hollands humaan

Op weg naar de uitgang waarschuwde Kinderombudsman Marc Dullaert dat de kinderen in de asielzoekerscentra ‘een verloren generatie’ dreigen te worden. Lange wachttijden, slechte leefomstandigheden, een jammerlijk gebrek aan privacy, plus de vele verhuizingen met haperend onderwijs als gevolg: ‘Zo’n 3500 kinderen raken daardoor blijvend op achterstand en dat aantal neemt toe.’

Veel weerklank kreeg de noodkreet van Dullaert niet. De man is oud nieuws en bovendien gaat zijn oproep recht tegen de stemming van het moment in. vvd-Kamerlid Azmani: ‘Opmerkelijk dat wanneer met man en macht wordt geprobeerd in dit land asielzoekers een veilig dak boven hun hoofd te geven, waarbij de grenzen in zicht zijn van wat we aankunnen, deze Kinderombudsman nu weer met een kritisch rapport moet komen over wat er allemaal beter had gekund.’ pvv'er Fritsma: ‘Belachelijke kritiek. Asielzoekers krijgen hier juist veel te veel.’ De pvv wil heel Nederland op slot hebben ‘en dit soort gezeur van naïevelingen als de Kinderombudsman versterkt dat standpunt alleen maar’.

Volgens *De Telegraaf* wordt het rapport in Den Haag afgedaan als een wraakzuchtige oprisping. Omdat dit vast en zeker het laatste rapport van Dullaert is, ‘werd al verwacht dat hij nog eens flink zou uithalen naar het kabinet’.

O ja? Dullaert stelt een pregnante kwestie aan de orde:

wanneer je gevluchte kinderen geen rustige, veilige omgeving biedt, en ze verhindert door/via onderwijs en integratie aansluiting te vinden bij de samenleving waarin ze terecht zijn gekomen, dan doe je het niet goed, dan roep je als samenleving het onheil over jezelf af. Dat lijkt me alles-behalve naïef, het is juist volkomen lucide. Hoe je er verder ook over denkt, wanneer je besluit tot opvang, moet je het zo goed mogelijk doen.

Je kunt niet humanitair bezig zijn zonder humaan te zijn – ook al zouden nog zo veel Nederlanders dat willen. Wees blij wanneer een door de politiek zelf aangestelde waakhond je duidelijk maakt hoe het beter moet. Aan de slag ermee.

Maar dat is dan weer hopeloos naïef van mij – omdat het draagvlak voor nieuwe opvang met de dag afbrokkelt, is ieder voorstel om *extra* inspanning te leveren, *extra* te investeren, in Nederland bij voorbaat verdacht. Overal wordt nu vastgesteld hoe onwerkkelijk het *Wir schaffen das* van Merkel is geweest, hoe hopeloos traag en verdeeld Europa optreedt. Dus wordt er nu heil gezocht in grote gebaren om de burger het gevoel te geven dat men heus wel beseft dat het tij gekeerd moet worden. Iedereen krabbelt zo elegant mogelijk terug. De stroom moet afgestopt worden, daar gaat het nu om. Kritische rapporten als die van Dullaert, die bedoeld zijn om de boel vooruit te helpen, daar wil niemand zijn vingers aan branden.

Ook fietste Hans de Boer, voorzitter van VNO-NCW, ineens de lucht in. In *De Telegraaf* verkondigde hij dat asielzoekers vooraf getest zouden moeten worden op hun kansen. Uit die test zou moeten blijken of iemand kans maakt in onze westerse samenleving, op de arbeidsmarkt en in culturele zin. ‘De kansrijke mensen laat je komen,’ aldus De Boer.

Hoe, wanneer en waar? Het bleef volkomen onduidelijk.

Toen de vluchtelingen crisis uitbrak, was dezelfde De Boer nog zuiver pragmatisch: zo veel mogelijk asielzoekers zo snel mogelijk aan het werk – dondert niet hoe, maar wanneer een vluchteling werkt, de taal leert en zijn eigen broek ophoudt, is dat beter voor iedereen. Hup, de schouders eronder. Nu de stemming is omgeslagen, zoekt hij zijn heil in vage vergezichten.

Het zou van karakter getuigen als hij eens echt zijn handen uit de mouwen stak. Want intussen groeit mijn respect voor de pragmatici met de dag, de mannen en vrouwen die met hun poten in de modder staan. Durf eens *klein* te denken: de Kinderombudsman steunt de oproep van de burgemeesters van Boxtel en Heusden, die tegen de klippen op een kleinschalige opvang voor asielzoekers proberen af te dwingen.

Dat is voor iedereen beter, voor de vluchtelingen, voor de Nederlandse burens, voor de samenleving.

Draagvlak heb je niet, draagvlak schep je. Kansrijk worden mensen pas als je ze kansen geeft. Dat moet je dan ook *echt* doen, niet alleen doen alsof – en vervolgens de ellende over jezelf afroepen.

Schuldig

Volgens Sigmund Freud dient beschaving om ons te beschermen tegen onze natuur – tegen onszelf, zeg maar. De mens is een duistere verzameling aanvechtingen en lusten, die in toom gehouden kunnen worden door onze eigen regels; een buffer, die ervoor zorgt dat het niet uit de hand loopt. Of in ieder geval niet te vaak.

Een voortdurende strijd; beschaving spreekt nooit vanzelf. Diep vanbinnen ben ik allesbehalve beschaafd. Toch sta ik 's ochtends meestal op tijd op, scheld zelden in het openbaar. Mensen die ik verafschuw geef ik netjes een hand.

Beter voor iedereen.

Altijd is er het verlangen om onbeschaafd te kunnen zijn. Een tijd lang leek dat best goed geregeld: er was de voetbaltribune, de porno- en de horrorfilm, games waarin je menselijk ongedierte aan flarden kon schieten, de darkroom en de parenclub, ventielen waarmee stoom kon worden afgeblazen, domeinen waar de menselijke driften ruim baan konden krijgen. Zoals: de hang om erop los te slaan, anderen te vernederen, jezelf te onderwerpen aan iets machtigs, te fantaseren over lust en geweld – in je verbeelding of in een keurig besloten ruimte.

Daarna ging je gewoon weer op zoek naar je bonuskaart.

Verschuift de boel? Vervaagt de grens? Begint de maatschappij zelf niet steeds meer op een grote voetbaltribune

te lijken? Vanwege dat gevoel veroorzaakten de beelden van psv-supporters die bedelende Roma-zigeuners in Madrid in het openbaar vernederden zo veel ophef, net als eerder de berichten over de aanrandingen op oudejaarsavond in Keulen. In Madrid werd niemand betast of beroofd, maar je zag het terloopse plezier in de vernedering, het achteloze machtsvertoon van de sterkste.

De supportersvereniging van psv is zich van geen kwaad bewust: het ziet er niet verheffend uit, aldus een woordvoerder, maar we moeten het wel in de juiste context zien: de bedelaars waren als een zwerm op de supporters gedoken. Bovendien, financieel hebben ze een geweldige dag gedraaid.

Als *zij* niet beschaafd zijn, hoeven wij het ook niet meer te zijn.

In de Verenigde Staten laat Donald Trump nu zien hoe dat politiek werkt. Trump flirt aan één stuk door met agressie en geweld, hij geeft zijn publiek impliciet toestemming om uit naam van hun grieven hun beschaving aan de kant te zetten – een beetje dreigen, een beetje intimideren, een beetje duwen en trekken, schoppen en slaan. Alles volgens de aloude leugen van het schoolplein: de *ander* begon.

Opruiende islamitische predikers gaan voor de overtreffende trap – zelden expliciet oproepen tot specifiek geweld, maar ondertussen een hysterisch klimaat scheppen waarin je je zo gekrenkt mag voelen, dat je wel agressief *moet* worden. Rusland, Turkije – het zijn de machthebbers en hun jaknikkers die keer op keer impliciet toestemming geven om geweld te gebruiken tegen minderheden en kritische media.

Wij keuren het af, maar als je je gang wil gaan, houden we je niet tegen.

In de vs wordt nu eindeloos gediscussieerd of je Trump een fascist kunt noemen – zoals hier de afgelopen jaren ook werd ‘gedebatteerd’ of Geert Wilders fascistische trekjes heeft. Zinloze discussies, omdat het altijd eindigt in gesteggel over definities.

Het gaat hierom: er is een nieuwe politiek die speelt met de verleiding om de regels van het spel ongeldig te verklaren, om te beschimpen, te denigreren en te vernederen. Allemaal om onszelf te beschermen natuurlijk, allemaal uit naam van legitiem verzet tegen vermeende bedreiging. Expliciet toestemming om erop los te gaan wordt nooit gegeven – nee zeg, we zijn allemaal goede democraten en geweld keuren we af. En publiek op afroep ‘minder, minder Marokkanen’ laten scanderen, is natuurlijk geen impliciete uitnodiging om een bevolkingsgroep zonder remmingen te kunnen haten; je moet het als een soort beleidsvoorstel zien, voortkomend uit reële maatschappelijk problemen.

Wie gelooft dat? Niemand, denk ik, Wilders al helemaal niet. Geef gewoon toe dat het *lekker* voelt.

Politiek speelt in op verlangens, aandriften. De neoliberale premier Mark Rutte belooft iedere Nederlander duizend euro netto, die je nooit krijgt. De sociaaldemocraat belooft je een rechtvaardige samenleving – wat hij niet waarmaakt. En het nieuwe populisme belooft je een wereld waarin je je niet langer beschaafd hoeft te gedragen – om jouw beschaving te redden. Waardoor ons beschermende laagje almaar dunner wordt.

Voor alles wat je doet, vrij naar Oscar Wilde, is een excuus te vinden. Maar niet voor wat je uiteindelijk *wordt*.

Na de aanslag

Gaat het over de weerslag van de terroristische aanslagen in Brussel in de dagen erna, dan blijkt vooral hoe rolvast we inmiddels zijn geworden. We zeggen, schrijven, roepen, twitteren wat er van ons wordt verwacht. Dat die meeste meningen en inzichten hetzelfde waren als vier maanden daarvoor, na de aanslagen in Parijs, viel algauw op. De satirische website *De Speld* bracht alle grote woorden in een dodelijk schema van hopeloze clichés ('U moet nu genieten van het leven, anders winnen de terroristen.').

Maar satire heeft in Nederland nog nooit iemand ergens van weerhouden. De nationale gebedsmolen draaide opnieuw overuren, stokpaardjes werden bereden alsof er totaal nieuwe inzichten werden verkondigd. Tallozen zagen hun jarenlang verkondigde gelijk – voor de zoveelste keer – bevestigd. Zie je wel, *told you so*, als er maar eens één keer naar *mij* was geluisterd. Wél de islam, níet de islam, Marokkanen, Belgen, Molenbeek, de vrije en open samenleving, de wortels, de voedingsbodem. Anderen zeiden in onze ogen vooral onvoorstelbaar domme of foute dingen – hardleers, onverbeterlijk naïef, weggijkend, ijdel, schandalig of hopeloos verdwaasd.

Je was er al snel een paar uur mee kwijt.

En toen volgden als op afroep verontwaardigde berichten over lachende en juichende scholieren en ook het onvermijdelijke PowNed-filmpje met jonge islamitische goed-

praters. Waar de politici, nog maar nauwelijks bekomen van een HEMA-folder zonder Zwarte Piet, meteen weer schande van spraken. Die ophef werd vervolgens weer sus-send geduid in de kranten – hoe serieus moeten we dit nemen, wat kunnen we ertegen doen? Vooral niet dood-zwijgen. Meteen met lessen burgerschap beginnen.

Begrijp me goed, zelf ben ik niet anders. Ik huiverde bij de beelden van ontredde. De dagen erna dacht ik opnieuw lang en ernstig na over wat voor een samenleving zo'n verstikkend parallel universum als Molenbeek kan laten ontstaan. Ik appte eindeloos met vrienden die er iets vanaf weten, over hoe types als Salah en zijn vriendenkring zo snel de sprong van kleine criminelen naar nietsontzinde monsters kunnen maken. Ook ik ging op zoek naar de oorsprong van die even uitzichtloze als hoogmoedige haat. Wat is die giftige mengeling van gangsterdom en jihadisme, die hang naar uitzinnig geweld en zelfvernietiging? En de sufheid van de veiligheidsdiensten, vooral de Belgische, die niet in de gaten hadden dat de gevluchte terrorist gewoon onder hun neus een nieuwe aanslag voorbereidde! Aanslagen, die vervolgens versneld werden uitgevoerd, waarschijnlijk aangejaagd door de loslippigheid van een narcistische advocaat. Onverdraaglijk! Ook ik zong mee in het koor van ontzetting en verontwaardiging. Ook ik somberde, hoonde, bespote en ergerde me aan de usual suspects, de manische duidingsreflex, de Twitter Tourette.

Totdat ik er een vieze smaak van in mijn mond kreeg. Dit soort betrokkenheid op afroep heeft inmiddels alle kenmerken van een *ritueel* gekregen. Vandaar dat *De Speld* het zo gemakkelijk op de korrel kan nemen. Wat is de inzet eigenlijk? Draagt het ergens toe bij? Is al dat lawaai, al die uitgemeten duidingsdrift niet eerder een symptoom van

malaise dan van vitale weerbaarheid?

In zijn televisierubriek voor *NRC* constateerde Hans Beerekamp dat op de Nederlandse televisie veel emotioneler werd gereageerd op de aanslagen dan in België, het getroffen land.

Wanneer een samenleving door terrorisme onder druk wordt gezet, komt het, denk ik, aan op daadkracht en veerkracht. Over die daadkracht, of het jammerlijke gebrek daaraan, zal het nog vaak gaan.

Ikzelf maak me vooral zorgen over de veerkracht. Het terrorisme bedreigt onze gekoesterde, open samenleving, hoor je overal. Maar is het probleem niet juist dat steeds minder mensen werkelijk een open samenleving willen? De reacties op de aanslagen in Brussel laten een samenleving zien waarin de breuklijnen steeds dieper gemarkeerd zijn. Men wijst elkaar af omdat men zich afgewezen voelt – steeds luider, lijkt het, steeds feller, steeds *onverzoenlijker*. De pogingen om daar iets aan te doen, de spontane optochten, de goedbedoelde oproepen tot solidariteit, de strijdkreten tegen de groeiende haat, al die lessen burgerschap – is dat een krachtig genoeg antwoord, een echt bindmiddel? Of zijn het gewoon tekenen van onmacht?

Ik hoop het eerste. Maar ik wou dat ik het ook kon geloven.